

נועים אליעזר

באפקעתא דמלכא בשביעית

והיתה שבת הארץ לכם וגו'
(ויקרא כ"ה, ו').

בתורת כהנים דרשו, לכם ולא לאחרים.

דעת המבי"ט והמהרי"ט

א הנה הפוסקים נחלקו האם שביעית היא אפקעתא דמלכא, שהקב"ה הפקיר את השדות שבארץ ישראל, וגם אם הבעלים אינם רוצים להפקירו הרי הוא מופקר בעל כרחו, ואם אינו מניח לישראל לקחת את הפירות עובר בעשה. וכן דעת המהרי"ט (ח"א סימן מ"ג) שהיא אפקעתא דמלכא, והשדה מופקרת גם בלא שבעל השדה הפקיר. וכן דעת אביו המבי"ט.

דעת הבית יוסף

ב אולם הביא שם בתשו' (ח"א סימן מ"ב) דדעת הבית יוסף, שאין השדה מופקרת עד שבעל השדה יפקיר, דהוי ליה חובת גברא, שיש מצוה על בעל השדה להפקיר את השדה, ואם לא הפקיר את השדה אינה מופקרת, ובעליה עובר בעשה.

דברי ה"מנחת חינוך"

ג ויעוי' ב"מנחת חינוך" (מצוה פ"ד סק"א) דמייתי הך פלוגתא. - וז"ל המנ"ח: "ואני מסופק אי המצוה אקרקפתא דגברא הוא, דרחמנא ציוהו להפקיר פירותיו בשביעית ומחוייב לקיים להפקיר, ואם מפקיר הרי זה הפקר. אבל אם אינו מפקיר אינו מופקר. ונהי דעובר על עשה, מכל מקום אינו הפקר, רק עובר על גזירת השי"ת. אם כן אין אחר רשאי ליטלו, והרי הוא גזל ביד אחרים כל זמן שלא הפקיר. ומבואר בכמה מקומות בש"ס [ר"ה ט"ו], ור"מ פ"ו ממתנות עניים הל' ה', דשביעית פטור מן מעשר, כיון דהוא הפקר, והפקר פטור מן המעשר, אם כן כל זמן שלא הפקיר כיון דלא הוי הפקר חייב לעשר. - או

אפקריה, כיון דאיהו לא אפקריה. ואפילו אם תמצוי לומר דפטורה, איכא למימר שאני התם דרחמנא אפקריה, מה שאין כן בשל גוי כו". עכ"ד הב"י. וצ"ע.

ליטול רשות לקטוף פירות בשמיטה

ו והנה בעיקר הדין, בקוטף פירות מפרדס הפקר, האם צריך ליטול רשות מהבעלים, נקטינן דצריך ליטול רשות. - וכדתנן (בפ"ד דשביעית מ"ב), דנחלקו בית שמאי ובית הלל בזה. דבית שמאי אומרים אין אוכלין פירות שביעית בטובה, ובית הלל אומרים בטובה ושלא בטובה. והר"ש (בפ"ה דעדיות מ"א) פירש דבטובה היינו ליטול רשות מהבעלים.

בירושלמי פ"ד דשביעית ה"ב

ז ובירושלמי (פ"ד דשביעית ה"ב) איתא, דמעשה היה ברבי טרפון שירד לאכול קציעות מתוך שלו שלא בטובה, כבית שמאי, חמונה סנטוריה ושרון חבטון עלוי, כד חמא גרמיה בסכנה, אמר לון בחייכון אמרין גו בייתיה דטרפון עתדין ליה תכריכין, כד שמעון כן אישתטחון על אפיהון אמרין ליה רבי שרי לן, אמר לון ייתי על על כל חוטרא וחוטרא דהוה נחית עלי הוינא שרי לכון על קדמיא. באילין תרתין מילייהו נהג רבי טרפון כבית שמאי וסכין, בהדא, ובקריאת שמע.

דהיינו דרבי טרפון רצה להחמיר כבית שמאי, ולאכול פירות שביעית בלא להחזיק טובה לבעלים, ראוהו השומרים והכוהו, כשראה שהוא בסכנה, אמר להם שישלחו לביתו של רבי טרפון, ויאמרו שם שיכינו תכריכין, כששמעו שהוא רבי טרפון, השתטחו על הארץ לבקש ממנו מחילה, אמר להם לאחר כל מכה מחלתי לכם. - ומסיים הירושלמי, בשתי מקומות החמיר רבי טרפון כבית שמאי ונכנס לכלל סכנה, בשביעית ובקריאת שמע, שקרא קריאת שמע בהטיה.

דלמא הפקר זה אין צריכים הבעלים להפקיר, רק הוא אפקעתא דמלכא שהוא ממילא הפקר, רק אם נעל כרמו עובר על עשה זו, והרי הוא גזול הרבים, אבל ממילא הוי הפקר, אם כן פטור ממעשר בכל ענין. וכן אם אחר זכה בעל כרחו דבעלים, הרי הוא שלו, דזוכה מן ההפקר אף דלא הפקירו הבעלים.

וכתב המנחת חינוך: "שוב האיר השי"ת את עיני ומצאתי במהרי"ט חלק א' סימן מ"ג, האריך וחלק על רבינו בית יוסף המובא שם בסימן שלפני זה, לענין פירות שביעית בקרקע גויים, ודעת הבית יוסף דאינו אפקעתא דמלכא רק מצוה עליו. ודעת המהרי"ט דהוא אפקעתא דמלכא, והביא ראייה מנדרים פרק אין בין המודר מ"ב ע"ב, דמבואר שם דרחמנא אפקריה. וכן בב"מ פרק המפקיד ל"ט ע"א, נטושיין בעל כרחו, ע"ש. - וגם מצאתי בפאת השולחן, שנדפס מחדש לחכם מארץ הקודש (סימן כ"ג ס"ק כ"ט), האריך לפלפל, וחלק על המהרי"ט ודחה ראיותיו, ודעתו שהוא רק מצות עשה להפקיר". עכ"ד המנחת חינוך.

השגת החזו"א

ד אולם החזו"א (שביעית סימן י"ט ס"ק כ"ד) השיג על דברי המנחת חינוך, דיתכן שלא אמרה הבית יוסף, אלא בנידון דיליה שהבעלים הוא גוי, שאינו במצוות שמיטה. - וכיו"ב העיר בספר "תורת הארץ" (פ"ח אות י"ח - ח"ד) על דברי ה"פאת השולחן" הנ"ל במנחת חינוך. - ובחזו"א סיים שהוא נגד הריטת הסוגיות, דשביעית היא אפקעתא דמלכא.

כתשו' הבי" בשו"ת "אבקת רוכל"

ה אכן בשו"ת "אבקת רוכל" (סימן כ"ד) לא כתב הבי" דבר זה בפשיטות. - וז"ל: "מה שטען אטו ישראל שגדר כרמו ולא הפקירה, י"ל כו' אין ה"נ שהיא חייבת, אף על גב דרחמנא

כפירוש הרש"ם וביאור החזו"א

ובפירוש הר"ש סירלאו ביאר שהשדה היתה מוכחרת או מושכרת ביד אחרים. - ובחזו"א (שביעית סימן י"ט ס"ק י"ח) ביאר דהטעם שהכוהו, שלא נשא חן בעיניהם שלא נטל מהם רשות לאכול.

דינים העולים

ח) וחזינן דאף על פי שהיה מותר לו ליטול מפירות שביעית, מכל מקום לשיטת בית הלל היה ראוי להודיע לבעלים. דהנכנס לשדה מופקרת בשביעית ראוי להודיע לבעל הפרדס על לקיטת הפירות ולהודיע לו על כך.

איסור לקיטת פירות שביעית לגויים

ט) ובנידון הקוטף פירות שביעית שהוא מומר, ודאי שאין ליתן לו, מפני דחשיב כגזל. דאף על פי שפירות הארץ הם הפקר בשמיטה, מכל מקום הרי בתורת כהנים (פרשת בהר) איתא, שבת הארץ לכם, ולא לאחרים. ופירש הר"ש לאפוקי גויים.

חילוק החזו"א בשביעית סי' י"ד

י) ובחזו"א (שביעית סימן י"ד סק"ד) ביאר דאף על פי שהפירות הם הפקר לכל העולם, וכדאיתא

והוסיף בזה מו"ר דודי מרן הגר"ק שליט"א ליישב קושיית המשנה למלך (פ"י מהל' מלכים), והובא ב"אבני מילואים" (סימן א' סק"ב) על דברי התוס' בע"ז (ה'): בד"ה מנין כו' שכתבו דאיסור הקרבת מחוסר אבר, נלמד מילפותא דגוי נודר נדרים ונדבות כישראל, ואם נדר מחוסר אבר אמרינן ליה קום והבא קרבן שלם. והקשה המשנה למלך דמנא לן שנצטוו לקיים נדרם, הרי אזהרה דלא יחל דברו וכן מוצא שפתיך תשמור דוקא לישראל נאמר, ולא לבן נח. - ושמעתי ממו"ר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א, שהביאור בתוס' בע"ז הנ"ל הוא עפמ"ש"כ התוס' בב"ב (ט"ז): ד"ה בא על נערה המאורסה, שדבר שהוא מסברא גם גוי חייב לקיים, ע"ש. וקיום נדר הוא מסברא, כדמצינו אצל אנשי ננוה, כדאיתא בפרקי דרבי אליעזר. עכת"ד.

איסור למומר ליטול פירות שביעית

יג) ולענין מומר, מצינו לענין מלאכת יום טוב, דדרשינן לכם ולא לגויים, וקיי"ל בשו"ע (או"ח סימן תקי"ב ס"א) שאסור גם למומר שהוא כגוי. - וכיו"ב לענין האיסור ליטול פירות שביעית, שמעתי ממו"ר דודי מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א דמכיון שמומר הרי הוא כגוי לכל דבריו, אסור לו לקחת פירות שביעית. וכן הורה מו"ר מרן הגרי"ש אלישיב זללה"ה.

בירושלמי (פ"ו דפאה ה"א), מכל מקום זהו דוקא מצד הבעלים הוי ליה הפקר, אפילו לגויים. אבל מחמת אבינוי עמך אסור לגויים, וכמו עשיר שלוקח פאה דהוי גדל עניימ.

דברי החזו"א בשביעית סי' י"ב

יא) והחזו"א (שביעית סימן י"ב סק"ח) דגוי הנוטל פירות שביעית בזרוע גוזל את הרבים, דבני נח מוזהרין על הגזל, ופירות שביעית הפקר לישראל ולא לגויים.

ביאור מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א

יב) ושמעתי ממו"ר דודי מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א דיסוד האיסור בזה, הוא על פי מה שכתבו התוס' בב"ב (ט"ז): בד"ה בא כו', דאף על פי שבן נח אינו מצווה על נערה המאורסה, אבל מכוער הדבר לעשות כן, ומשום הכי אמרינן בב"ב (ט"ז): על הפסוק ויבז עשיו את הבכורה, דמקרי עבירה בבואו על נערה המאורסה, אף על פי שאינו מצווה על כך. - וביאר מרן הגר"ח ק שליט"א, דבן נח מצווה על מצוות שהם בסברא, בנוסף לשבע מצוות בני נח שהם מצוות תדירות. - ולכן אף על פי שהתורה הפקיעה פירות שביעית מהבעלים, אבל ייחדה אותם לישראל, והסברא מחייבת שהגוי לא יטול דבר שייחדה התורה לישראל.

❖ בטעם שאין ביטול מקח מפני האונאה

אל תונו איש את אחיו

(ויקרא כ"ה, י"ד).

כתב הרמב"ן: "ואני חושב עוד סברא שודאי המאנה את חברו לדעת עובר בלאו בין במטלטלים בין בקרקעות שבהן דבר הכתוב אל תונו איש את אחיו במספר שנים אחר היובל שהוא מזהיר שיקנו וימכרו לפי השנים ולא יונו איש את אחיו, אבל רבותינו דרשו באונאת תשלומים בשתות המקח וביטול מקח ביותר משתות, ומזה בלבד מעטו הקרקעות לפי שהאונאה

המטלטלין, או קנה מיד עמיתך היחיד מהם המוכר מטלטלין מיד ליד, ואמר לכולן אל תונו, וכיון שיחד והפריש המטלטלין ריבה בהן דין אונאה והוא בחזרת התשלומין. - וזה הדבר נכון כפי המדרשים שקבלו רבותינו ברמזי התורה, ואולי יהיה כל זה אסמכתא, כי הלאו אזהרה בין בקרקע בין במטלטלין, וחזרת הממון מידם קבלה במטלטלין ולא בקרקעות, כמו שאמרו דבר השווה לכל כסף, כי השיעורים כלם בשתות ויתר על שתות כפי דעות בני אדם.

בהם אפילו ביתר משתות מחילה, כמו שהוא מחילה במטלטלים בפחות משתות אע"פ שהוא אסור להונות כן לדעת, אבל אין דרך בני אדם לבטל ממכרם מפני אונאה מועטת כזו. - ודרשו חכמים מפני שאמר הכתוב וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה דבר הנקנה מיד ליד אל תונו איש את אחיו - למדנו שיש באונאה דין מיוחד במטלטלים שאינו נוהג בקרקעות והוא חזרת הממון, אבל אזהרת הלאו נוהגת בכלן. ולכן אמר וכי תמכרו ממכר לשון רבים למוכר הקרקעות ולמוכר

תשלומין ולא למלקות ולכן גם באונאת קרקע דמחוייב לצאת יד"ש מיקרי לאו הניתן לתשלומין, משא"כ לאו דחבלה דעיקרו לא ניתן לתשלומין אלא דפטור ממלקות מחמת דאין לוקה ומשלם לכן כשאין חיוב מפאת רשעה דממון שפיר לוקה. (והיינו טעמא דכתב הרמב"ם דלאו הניתן לתשלומין אינו לוקה, וסברתו דדוקא כשבתשלומין יתוקן הלאו אמרינן דבחזרת הממון יתוקן האיסור, דלא קעביד מידי ואינו ראוי ללקות).

דבריו הסמ"ע

ה) אמנם הסמ"ע (בסימן רכ"ז ס"ק נ"א) הביא ממהרש"ל שעבדים שטרות וקרקעות נתמעטו מלאו דלא תוננו, ואף איסורא ליכא בהוי והגרעק"א בגליון ציין לדברי הרמב"ן עה"ת הנ"ל, ולס' החינוך (מצוה של"ז) דס"ל שיש בהם לאו. והמהרש"ם ב"משפט שלום" הוסיף דכ"ד רבינו יונה.

אמר שלא יאמר לו עדור תחת הגפנים עד שאבוא משום קצבה ולא קצבה, אלא לא יאמר לו עד שאבא והוא מתעכב לבוא עד שיצטער כו". עכ"ל.

דעת היראים דאיסור עבודת פרך הוא גם החלפת עבודת נשים באנשים

ב) והנה היראים (בסימן קצ"ט) כתב דאיסור עבודת פרך הוא גם החלפת העבודה בין האנשים לנשים, וכדכתיב (שמות א', י"ג) ויעבידו מצרים את בני ישראל בפרך, ודרשינן בסוטה (י"א:) אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן שהיו מחליפין מלאכת אנשים לנשים ומלאכת נשים לאנשים.

דעת הסמ"ג כיו"ב

ובסמ"ג (לאו קע"ד) גם כן כתב דהחלפת העבודה בין אנשים לנשים, היא בכלל עבודת פרך וע"ש שהוסיף דנלמד פרך ממצרים. - וכיו"ב כתב בהגהות מיימוניות (פ"א מעבדים אות ב') בשם הסמ"ג, דבתורת כהנים ילפינן פרך מפרך האמור במצרים, ותניא בפרך שהיו מחליפין עבודת נשים לאנשים. ע"ש.

אמאי ליכא ריבית בכה"ג. אלא בהכרח דס"ל שאין מחיר לקרקע.

דין אונאה בשאין השער קבוע

אכן י"ל דשפיר ס"ל דיש מחיר לקרקע, אלא מכיון ואין השער קבוע ליכא בכך אונאה, ועי' בב"י וברמ"א בד"מ (חו"מ בריש סימן ר"ט), שנחלקו בזה. וע"ש בש"ך (סק"א).

ובמנ"ח (מצוה של"ז) הקשה אמאי אין לוקין באונאת קרקע, מ"ש מהחובל בחבירו דעובר בלא יוסיף דבהכאה שוה פרוטה משלם ואינו לוקה, ובהכאה שאין בה שוה פרוטה משלם ואינו לוקה, וא"כ באונאת מטלטלין דניתן לתשלומין שפיר אינו לוקה, אבל באונאת קרקע דאינו משלם אמאי אינו לוקה. ומה"ט כתב המנ"ח דהרמב"ם ס"ל דליכא לאו באונאת קרקע.

תירוץ ה"חשן אהרן"

והנה בספר "חשן אהרן" (סימן רכ"ז סכ"ט), השיב דשאני לאו דאונאה דעיקרו הוא

שאבוא, דאינו כדי לענותו, אלא דמעבידו בדבר שאין לו קצבה, ואף על פי שאין כוונתו כדי לענותו. - והראב"ד נקט דאיכא רק ענין אחד בביאור הפסוק לא תרדה בו בפרך, והוא שמעבידו לענותו.

דברי הרמב"ם

דהרמב"ם כתב שם: "כל עבד עברי אסור לעבוד בו בפרך, ואיזו היא עבודת פרך זו עבודה שאין לה קצבה או עבודה שאינו צריך לה כו', מכאן אמרו חכמים שלא יאמר לו עדור תחת הגפנים עד שאבוא, שהרי לא נתן לו קצבה, אלא יאמר עדור עד שעה פלונית או עד מקום פלוני, וכן לא יאמר לו חפור מקום זה והוא אינו צריך לו, ואפילו להחם לו כוס של חמין או להצן לו והוא אינו צריך לו אסור, ועובר עליו בלא תעשה שנאמר לא תרדה בו בפרך, הא אינו עושה לו אלא דבר קצוב שהוא צריך לו". עכ"ל.

דברי הראב"ד

והראב"ד השיגו בזה"ל: "סברא זו שלו היא, אבל חכמים לא פירשו בו טעם קצבה, ולא

ולמה לא יוציאו הקרקעות מן הדין הזה, והם הוציאו ממון כלי בעל הבית, ואמרו לא שנו אלא בלוקח מן התגר, אבל בלוקח מבעל הבית אין לו אונאה, מפני שדרך בעלי בתים שלא ימכרו כלי תשמישין". עכ"ל הרמב"ן.

שיטת הרמב"ן

א) הנה מתבאר בדברי הרמב"ן דיש מחיר לקרקע רק אין מבטלים המקח מחמת האונאה, ובזה כתב הרמב"ן בתרי אנפי או דכך קיבלו חכמים או מפני שקבלת חכמים היתה דמחיל באונאתו.

בשיטת הרשב"א

ב) אמנם מדברי הרשב"א משמע לכאורה דנקט דאין מחיר לקרקע, דיעוי' בתשו' הרשב"א (בח"א סי' תשל"ו ובח"ד סי' קס"ה ובח"ז סי' ט"ז) והובא בב"י יו"ד (סו"ס קס"ד) שהוכיח דאין ריבית בשכירות קרקע מכיון דקיי"ל דאין אונאה לשכירות קרקע כמו שאין אונאה למכירת קרקע. ואם נימא כמ"ש הרמב"ן דיש מחיר לקרקע ומה"ט עובר בלאו אונאה,

באיסור לא תרדה בו בפרך

לא תרדה בו בפרך

(ויקרא כ"ה, מ"ג).

פרש"י, לא תרדה בו בפרך, מלאכה שלא לצורך כדי לענותו, אל תאמר לו החם לי את הכוס הזה והוא אינו צריך, עדור תחת הגפן עד שאבא. שמא תאמר אין מכיר בדבר אם לצורך אם לאו ואומר אני לו שהוא לצורך, הרי הדבר מסור ללב, לכך נאמר ויראת". עכ"ל. והוא בתורת כהנים (כאן, פרשה ו' פיסקא ב').

בפלוגתא דהרמב"ם והראב"ד בגדר האיסור

א) הנה בביאור הא דאיתא בתורת כהנים "החם לי הכוס הזה והוא אינו צריך, עדור תחת הגפן עד שאבא", נחלקו הרמב"ם והראב"ד (פ"א מעבדים ה"ו). - דהרמב"ם נקט דהוי ליה תרי ענינים, חדא כשדורש ממנו שיחם לו הכוס והוא אינו צריך, דכוונתו בזה לענותו. ועוד שדורש ממנו שיעדור תחת הגפן עד

❖ בדין חזרת אונאה עד שיראה לתמו

אל תונו איש את אחיו

(ויקרא כ"ה, י"ד).

בשיעור חזרת אונאה

א) הנה שיעור חזרת אונאה עד כדי שיראה לתגר. דעת רב האי גאון בספר המקח (שער ל"ה ענין ב'), דאף אחר זמן זה בכל סחורה מקבלה ממידת חסידות, ואם לא קיבלה יש עליו תרעומת, כדין המטבע דמבואר בשו"ע (חו"מ סימן רכ"ז סעיף י"ז) דכשאפשר להוציאה ע"י הדחק ממדת חסידות יחזירנו. [אמנם בס' המקח כת"י ברלין, כתוב מדת חסידות רק לענין מטבע, ולא בנ"ד].

דברי הפרישה

ב) והנה כיו"ב מבואר מדברי הפרישה (בסימן רכ"ז סעיף ה'). - דיעווי"ש בטור שהביא דינא דמשנתינו דהמוכר הצמד לא מכר הבקר, וכתב: "ואפילו משך הלוקח הצמד והבקר ולא נתן המעות מוציאים ממנו הבקר והמעות, ואין הדמים ראייה כו'". עכ"ל. וכתב הפרישה בזה"ל: "ולפי מה שהסכים רבינו בסמוך שאם הוא בכדי שאין הדעת טועה שמתורת מתנה זכה המוכר במעות קצת קשה מה טעם להוצאה זו שמוציאין מהלוקח כל המעות וכי כופין על המתנה, הא ודאי פשיטא שכל הנותן מתה יכול לחזור בו כל זמן שלא נתנו. ודוחק לומר דמיירי בדקנו מיניה, שהרי רבינו לא הזכיר קנין. ויש לומר נהי דבסתם מתנה שנתנו לו משעה ראשונה לשם מתנה יכול לחזור בו, מ"מ זה שבתורת מקח וממכר ירד ליה ועל תנאי נתינת כך וכך מעות משך זה החפץ ודאי מועלת המשיכה שאינו יכול לחזור בו, וצריך ליתן המעות אע"פ שאין המוכר יכול לזכות בו אלא מטעם מתנה". עכ"ד הפרישה. הרי להדיא דאין הביאור באונאה בכדי שאין הדעת טועה דהו"ל ההוספה בתורת מתנה בעלמא, אלא דנותן התוספת בתורת דמי המקח, דהרי בתורת מקח וממכר ירד ליה, ועל תנאי נתינת כך וכך מעות משך חפץ זה.

חקירת הגרעק"א

ג) אמנם הגרעק"א בב"מ (נ"א). נסתפק בזה, וכתב: "חפץ זה שאני מוכר לך במאתיים יודע אני שאינו שוה אלא מנה, מסתפקנא באם החפץ היה שוה רק צ"ט, אם נימא דהוה כמוכר לו שוה צ"ט בק', דאיך מאה הוי רק כמתנה בעלמא בלא מקח, דלגבי שומת המקח דאמר לו ששוה רק ק' הוי רק טעות מן צ"ט למנה והוי מחילה. או נימא דהוה ידע ומחיל ומתרצה שיהא האונאה בק', אבל במותר לא נתרצה והוי כמאנהו שוה צ"ט בר' ולזה לא נתרצה, וצ"ע". עכ"ד. והיינו דמסתפק בדינו של היותר משווי המקח, אם נידון כחלק מדמי המקח והלוקח מתרצה שיהא אונאה בק', והו"ל כאונאה שאינו מקפיד בה. או דלמא דהוי כמתנה, וממילא שומת המקח היא רק במאה, והאונאה היא מצ"ט עד ק', דדין המאה שמסך ק' עד ר' הוי כמתנה. [והנידון בזה, דאם נימא דהו"ל כדמי המקח ונתרצה שיהא אונאה במאה, ממילא אף כשיש אונאה של מאה, אין בכך אונאה, מכיון שהלוקח נתרצה, ודמי לאונאה של פחות משות. ולכן כשהאונאה יותר ממאה חשבינן כל המאה ואחד כאונאה ויש בזה ביטול מקח. ובהא קמספק"ל אם המנה שמהמאה עד המאתיים הוי כמתנה או כאונאה שאינו מקפיד דדמי לאונאה פחות משות].

בפלוגתא דהקצוה"ח והנתה"מ

ד) ומצינו בזה פלוגתא דה"קצות החושן" וה"נתיבות המשפט".

בדברי המרדכי והרמ"א

דבהא דאיתא בב"מ (נ"א), האי גברא דהוי נקיט וורשכי לזביני קרי שיתא ושוי חמשא, ואי יהב ליה חמשא ופלגא הוה שקיל, אתא האי גברא ואמר אי יהיבנא חמשא ופלגא הוי מחילה, אתן ליה שיתא ואתבעינא לדינא, אתא לקמיה דרבא אמר לו לא שנו אלא בלוקח מתגר, אבל בלוקח מבעל הבית אין לו אונאה. - יעו"ב במרדכי (שם סי' ש"ז) דדקדק

מסוגיא זו, דאם ידע הלוקח ושתק עד לאחר זמן ותבעו לדין לא הויא שתיקתו מחילה. והרמ"א בחו"מ (סימן רכ"ז סעיף ז') הביאו, וז"ל: "היה יודע הלוקח בשעה שלקחו שנתאנה ושתק, ומיד אחר הלקיחה קודם זמן שיראה לתגר או לקרובו תובע אונאתו, לא אמרינן דמחל הואיל וידע". ע"כ.

ביאור הב"ח לדברי המרדכי

והב"ח (שם ס"ט) פירש דברי המרדכי דקמיירי שאמר בפני עדים שיתבענו לדין, וע"ש דמדמהו לדינא דאונאה בכדי שאין הדעת טועה, דאיתא ב"ב (ע"ח). דמתנה הוא דיהיב ליה ואין בזה אונאה, וא"כ כ"ש כשנתברר שידע בשעת לקיחה שאין החפץ שוה כדמי המקח.

השגת הקצוה"ח ע"ד הב"ח

והנה הקצות החושן (סק"ה) פליג ע"ד הב"ח, וכתב: "ונראין דברי הרמ"א והסמ"ע, דאי נימא דכי לא אמר אתבעיה לדינא הוי מחילה ומשום דידע, א"כ כי נמי אמר אתבעיה לדינא מאי הוי, כיון דלא היה אנוס בדבר הוי מחילה, ואפילו מסר מודעא קודם כל שלא הכירו באונסו זביניה זביני, ואפילו לא קיבל רק מעט, וכמו שכתב הריב"ש סימן קכ"ז, ז"ל: דאע"ג דבהנאה מועטת שקיבל הנותן דינו כמתנה ולא אמרינן אגב אונסיה גמר ומקני, מ"מ לענין זה דמי למכירה דבעינן שידעו העדים באונסו כמו במכירה, דכיון דמקבל הנאה ליכא למימר הכי, דאפילו אם אינו אנוס כיון שאמר שאינו נותן מדעתו כו', ע"ש, וכ"כ הרמ"א סימן ר"ה סעיף ד' ע"ש, וא"כ כי אמרו אתבעיה לדינא מאי הוי, כיון דאינו אנוס וזה ברור". עכ"ד ה"קצות החושן". והיינו דנקט דהמותר חשיב כדמי המקח, ולכן תשלום האונאה הוא כמקח בזול דהא שיווי החפץ הוי פחות מהמקח, וזהו דמדמי להא דקיי"ל בס"ר ר"ה ס"ד דתליוהו וזבינן מקח בזול דבעינן שידעו באונס, וממילא הכא ליכא אונס.

הכרעת השעמו"ש

אולם הנתיבות המשפט (בסק"ד) פליג ע"ד הקצות החושן, וכתב: "לא דמי זה לזה כלל, דשם רוצה לבטל גוף המכירה, וכשאינן ידוע אונסו אמרינן דלמא היה רצונו למכור באמת, אבל הכא שאין רצונו לבטל המכירה שהרי קנה ומחזיר אונאה, ואין הדין רק אם מחל חוב אונאה שיש לו אצל המוכר, ודאי דסגי בגילוי דעת שאינו מוחל תביעת דמי אונאתו" - עכ"ד. והיינו דטעות בכדי שאין הדעת טועה לא חשיבא כדמי המקח אלא כמתנה, דחשבינן ליה כמחילה שמוחל על האונאה, ומחילה דינה כמתנה כדקיי"ל (בסימן ר"ה סעיף ג), ובמתנה לא בעינא אונס אלא כל שיש מודעא וגילוי דעת שאינו רוצה ליתן סגי בהכי, וכדקיי"ל (בסי' ר"ה ס"ו).

וחזינן דפלוגתא דהקצות החושן והנתיבות המשפט בגוונא שידע הלוקח שנתאנה ושיש במקח אונאת שתות אם מהני מסירת מודעא שאינו נותן השתנות ואתבעיה לדינא, דלדעת הקצות החושן דדמי למכר פחות משויו דלא מהני מסירת מודעא רק כשהאונס ברור, ולדעת הנתיבות המשפט מהני גילוי דעת בזה. הנה הך פלוגתא תליא בנד"ד אם המותר חשיב כדמי המקח, או כמתנה.

בכירור שהיה לו אונס

ה) והנה בדין חזרת אונאה קיי"ל שאם יברר שהיה לו אונס ועל כן לא חקר בתוך זמן זה לידע אם נתאנה יכול לחזור בו עדיין. ובשער משפט (בסימן רכ"ז סק"ב) דקדק דמשמע דצריך בירור בעדים דוקא, אבל בלא עדים אינו נאמן לומר שהיה לו אונס. והקשה אמאי אינו נאמן לומר שנאנס ולכך שהה מלבוא, דומיא דשומר שכר שנאמר בשבועה לומר שהפקדון נאנס ממנו בליסטים מזוין וכיו"ב. - ובתחילת דבריו צידד דשאני שומר שכר שבא לפטור את עצמו נאמן בשבועה שאנוס היה, אבל הכא שבא להוציא ממון מן המאנה אינו נאמן לומר שהיה לו אונס דרוב בני אדם אין להם אונס, כמש"כ התוס' פ"ק דכתובות (ג): ד"ה וסברא כו' לענין מי שנתן גט על מנת אם לא אבוא עד זמן פלוני דמן הדין לא

חיישינן דילמא היה לו אונס, דרובן לא אניס. - אולם כתב באופ"א, דהכא קאירינן בטוען שאנוס היה במקום שאפשר להביא עדים, דבכה"ג גם בשומרים אינו נאמן לומר נאנסתי עד שיביא עדים דוקא, כדקיי"ל (בסימן קפ"ז סעיף א' וסימן רצ"ד סעיף ב'). אבל כשטוען טענת אונס שאינו נגלה לכל, נאמן בשבועה לפטור עצמו. ולכן באונאה נאמן לומר שנאנס ויטול מהמאנה, דמסתמא אין אדם מוחל על הונאתו, והוא טוען ברי שלא מחל והיה לו אונס, ונאמן עכ"פ בשבועה שלא נתרצה והיה לו אונס כדי שומר שכר שנשבע שנאנס ונוטל שכרו.

בחיוב הלוקח לברר שהיה אונס

ז) והנה לפי זה, דבעלמא אמרינן דאונס לא שכיח ולכן אין הלוקח נאמן לומר שהיה אונס וצריך לברר, יש ליישב קושיית ה"מחנה אפרים" (דיני אונאה סימן כ"ב) שהקשה דאמאי בעינן שהלוקח יברר שהיה אונס, הרי הלוקח טוען ברי שהיה אונס, ומוכר טוען שמא, ובכה"ג אמרינן ברי ושמא ברי עדיף, וכמבואר בבעל התרומות (שער מ"ו ח"ד סימן ג) בזה"ל: "ומסתברא דוקא בשתק ולא תבע היותרת, אבל אם אמר אח"כ טופיינא יהבית לך וטעיתי אף דהוא כדי דאין הדעת טועה ויש לומר דבתורת מתנה יהיב ליה אפ"ה חייב להחזיר דאמרינן ברי ושמא ברי עדיף". וע"ע בש"ך חו"מ (בסי' רל"ב סק"ב) בשם הרא"ש דאם טוען אח"כ טעיתי חייב להחזיר. ויעוי' ב"דברי משפט" (סימן רכ"ז סק"ה) שכבר כתב כן, ליישב קושיית המחנה אפרים, ע"ש.

בגדר תקנת חנוני

ז) ובתשו' "עין יצחק" (או"ח ח"א סי' כ"ח) כתב ליישב, דמכיון דנאמנותו של השומר שכר לומר נאנסו וליטול שכרו הוא משום תקנת חנוני, וכמ"ש ב"באר יצחק" (יו"ד סי' ט"ז), וכמו שהאמינו לחנוני להיות נשבע ונוטל שקיים שליחותו ה"נ נאמן לומר דשמר כהוגן. ולכן שאני הא דנאמן ליטול שכרו דמשום תקנת חנוני הוי, וכיון דסמך על חבירו והוציא ממון או טרח על פיו שייך בזה תקנת חנוני.

המשך מעמוד 8

הערה מהא דשנינו פ"ח דשביעית מ"ג

אכן יש להתבונן בזה, דהרי שנינו (פ"ח דשביעית מ"ג) אבל נותן הוא מתנת חנם, והיינו אפילו כשכוונתו במתנתו היא כדי שיעבדו עבורו, וכמש"כ בחזו"א (שביעית סי' י"ג ס"ק י"ז) בזה"ל: "ר"ל והו' יתנו לו במתנה, ואע"ג דהוא כעין הערמה מותר, וה"נ אמר סוכה (מ"א) דנותן הפירות לחנוני במתנה והחנוני נותן לו הסלע במתנה, וכן בע"ז (ס"ב:) במ"ש". עכ"ד החזו"א. - ולפ"ז משמע דמתיר הבלעה.

בדברי החזו"א שביעית סי' י"ג סק"פ

ויתכן דביאור השמועה הנ"ל בשם החזו"א, יסודה עפמש"כ בחזו"א (שביעית סי' י"ג סק"כ) לתמוה ע"ד הר"ש (פ"ז דשביעית מ"ג) שכתב דהא דאמר מבליע דמי אתרוג בלולב היינו שלוקח שניהם בב"א ואינו מייחד דמים לזה ולזה, ותמה בחזו"א דמ"מ הלא נתפשינן הדמים בקדושת שביעית כנגד שיווי האתרוג ולמה יהא מותר, ורש"י פירש דיתן דמים יתרים בעד הלולב עד שיתן לו אתרוג במתנה. ע"ש בחזו"א שהניח בתימה. - ומו"ד דודי מרן הגר"ח שליט"א השיבני, דדברי טעם הם, ולכאורה זהו הביאור בדברי החזו"א.

הוראת המהרי"ל דיסקין

טו) הן אמנם שבתשו' "ציץ הקדש" (חלק א' סי' ט"ז) כתב בשם מרנא המהרי"ל דיסקין זללה"ה, דהבלעה מתיר גם איסור סחורה.

❖ באיסור מכירת וקניית פירות וירקות הקדושים בקדושת שביעית

והיתה שבת הארץ לכם לאכלה (ויקרא כ"ה, ו').

שלשה איסורים במכירת וקניית פירות שביעית

א) הנה במכירת וקניית פירות וירקות הקדושים בקדושת שביעית, יש שלשה איסורים, אחד מהתורה, ושניים מדרבנן: א) איסור סחורה, ב) איסור מכירה במדה מנין ומשקל, ג) איסור מסירת דמי שביעית לעם הארץ.

איסור לאוכלה ולא לסחורה

ב) דהנה כתיב (ויקרא כ"ה, ו') "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה". ובגמ' ע"ז (ס"ב). דרשינן, לאכלה ולא לסחורה, שאסור למכור פירות שביעית להרווחת ממון.

איסור סחורה הוא גם על הלוקח

ג) ובספר "דרך אמונה" (פ"ו משיטה סק"ב) כתב דהאיסור סחורה אינו רק על המוכר, אלא אף על הלוקח, דאסור גם ללוקח לקנות ממי שעובר על איסור סחורה.

הוראת החזו"א

ויעוי"ש בציון ההלכה (ס"ק י"ב) שציין לדברי החזו"א (שביעית סי' כ"ו, סדר השביעית סק"ה). - והוסיף בזה"ל: "גם העידו בשם מרן שגשאל אם יש היום הקנס שלא לקנות מחשוד (ע"ל פ"ח הי"ד), והשיב דאף אם נימא דלא חל הקנס, מ"מ הקונה עובר בזה שמשתתף באיסור סחורה, או משום לפני עיור".

כפלוגתא האם איסור סחורה הוא גם על הקונה

וכתב עוד ב"דרך אמונה" הנ"ל, דבתשו' ממו"ז מרן הגרי"ש אלישיב זלה"ה כתב דנידון זה אם איסור סחורה חל גם על הקונה, פליגי בזה רבותא, דה"נודע ביהודה" (קמא אהע"ז סי' ע"ז) נקט בפשיטות דאין איסור על הלוקח. ומאיך המקנה בקידושין (נ"ב) פשיטא ליה דאין שום הבדל בין המוכר ללוקח, וכ"ד הגאון מהרי"ץ הלוי שהובא בנו"ב.

דעת הפוסקים שאיסורו על המוכר לחודא

ובתשו' המבי"ט (ח"א סי' כ"א) מתבאר ג"כ דהאיסור הוא רק על המוכר, שהרי המבי"ט התיר להנהיגים קדושת שביעית בשל גוי, לקנות פירות של גוי מירא של לא נוהג בהם קדושת שביעית. - וכתב המבי"ט, דמותר ללוקח לשלם למוכר את דמי הפירות, ואין בזה משום מסירת דמי שביעית לעם הארץ, אע"פ שיודע שהמוכר לא ינהג בדמים קדושת שביעית, מכיון שהמוכר אינו חוטא, אלא עושה כהפוסקים המתירים.

והנה אם נימא דהמבי"ט ס"ל כשיטת המקנה והמהרי"ץ הלוי בתשו' "נודע ביהודה" הנ"ל, שגם הלוקח עובר באיסור סחורה, א"כ אכתי יש לאסור ללוקח לקנות, אע"פ שהמוכר עושה כהמתירים לו, כיון שהלוקח הרי נוהג קדושת שביעית בשל גוי, ולדידיה הרי הוא משתתף באיסור סחורה.

דעת הקצוה"ח סי' קפ"ב סק"ב

ובקצוה"ח (סי' קפ"ב סק"ב) מתבאר ג"כ דס"ל דאיסור סחורה הוא רק על המוכר. - דיעוי"ש שקיים את דברי המהרי"ץ הלוי, השואל בתשו' "נודע ביהודה" הנ"ל. ולא נחית הקצוה"ח לדון מפאת שאיסור סחורה הוא גם על הלוקח, אלא רק מחמת דאמנם שאין איסור סחורה על הלוקח, מ"מ השליח במעשה קידושין הוא שליח לא רק של האשה המתקדשת, אלא גם של האיש המקדש. מכיון דהשליח צריך להיות שלוחו של בעל הממון. ע"ש. - וחזינן דהקצוה"ח נקט ג"כ דאיסור סחורה הוא רק על המוכר.

כדעת השואל בתשו' נו"ב

ה) והנה מדברי הגאון רבי יצחק הלוי איש הורביץ מהמבורג, שהוא השואל בתשו' "נודע ביהודה" הנ"ל, מבואר דס"ל דאיסור סחורה הוא אפילו על הלוקח.

הן אמנם דמשאלתו ב"נודע ביהודה" אין הכרע דס"ל כהמקנה דנקט דאיסור סחורה

הוא גם על הקונה, דהא אפשר שכוונתו כמש"כ הקצוה"ח (בסי' קפ"ח סק"ב) בביאור דבריו, דא"ז מחמת דאיסור סחורה הוא גם על הלוקח, אלא דהשליח של הקידושין אינו שליח רק של האשה אלא גם של האיש המקדש, כיון דהשליח צריך להיות שלוחו של בעל הממון.

אכן בתשו' מהר"ר יצחק הלוי הנ"ל בנידון זה בתשו' "זכרון יוסף" (אהע"ז סי' ט"ו) ביאר שיטתו, דמצד שאיסור סחורה הוא גם על הלוקח.

ביסוד האיסור של הלוקח

ויסוד האיסור הוא לא רק מחמת לפני עיור שמכשיל את המוכר, אלא משום דהלוקח שותף באיסור שעושה המוכר, מכיון דכל סחורה נעשית ע"י מוכר ולוקח, שאי אפשר להעשות סחורה ע"י מוכר לחוד בלא לוקח, ממילא הלוקח הוא שותף באיסור שהמוכר עושה.

בתשו' מהרי"ט ח"א סי' מ"ג

ו) ובתשו' מהרי"ט (ח"א סי' מ"ג) כתב דאסור ללוקח לקנות ממי שעובר על איסור סחורה.

ונידון דבריו הוא, דאע"פ שיש קדושת שביעית בפירות הגדלים אצל גוי בשביעית, מ"מ מותר לישראל לקנות ממנו את פירותיו, ואין לאוסרו משום מסירת דמי שביעית לגוי כמו מסירת דמי שביעית לעם הארץ, או משום איסור סחורה.

ראיית המהרי"ט

והמהרי"ט הוכח כדבריו דמותר לישראל לקנות פירות וירקות מהגוי עצמו, מתרי דוכתי. - חדא, מיבמות (קכ"ב), דמיייתנן ברייתא גוי שהיה מוכר פירות בשוק ואמר פירות הללו של ערלה הן, של עזיקה הן, של נטע רבעי הן, לא אמר כלום, לא נתכוין אלא להשביח מקחו. ופרש"י בד"ה של כו' בשם רבותיו, דעזיקה היינו שמור, ונתכוין הגוי לומר שהפירות משובחים מפני שהם משדה שמורה היטב.

וכעת הפירות בבעלותו של הגוי, מותר לישראל אחר לקנותם מהגוי.

בהא דאין איסור סחורה כשקונה מהגוי

ו) ויסוד הטעם דמותר לקנות מהגוי פירות שביעית, שנתבאר (באות ד') בשם הנו"ב והמב"ט דאיסור סחורה הוא על המוכר. וממילא כשהמוכר הוא גוי שאינו מצווה בזה, לא שייך איסור סחורה. - ואפילו להנך דסברי דאיסור סחורה הוא גם על הלוקח, הרי יסוד האיסור על הלוקח הוא מה שמשתתף באיסור שהמוכר עושה, או משום לפני עור שמכשיל את המוכר, ממילא כשהמוכר הוא גוי שאינו עובר שום איסור, גם הלוקח אינו עובר כלל.

בהיתר למדוד ולשקול בקניה מהגוי

ח) וכשקונה מגוי, מותר למדוד ולשקול בעצמו, ואינו צריך להניחם לפני הגוי שהגוי ימדוד וישקול, כיון דיסוד האיסור למדוד ולשקול בקניית פירות שביעית הוא שלא יהא נראה כעושה סחורה בפירות שביעית, וכמ"ש הרמב"ם בפיהמ"ש (פ"ח דשביעית מ"ג) ובהלכות (פ"ו דשמיטה ה"ג). וממילא בקניה מגוי שלא קיים איסור סחורה, לא שייך טעם הגזירה.

בתשו' המב"ט ח"א סי' כ"א

ובתשו' המב"ט (ח"א סי' כ"א) כתב כן, בזה"ל: "ואע"ג דתנן אין מוכרין פירות שביעית לא במדה ולא במשקל ולא במנין כו', היינו כשהמוכר ישראל דאסור לעשות סחורה בפירות שביעית, אבל כשהמוכר גוי דאינו מצווה מותר לקנות במדה כו'". עכ"ד.

בהיתר לשלם לגוי מיד כשישראל קנה מגוי

ט) ובתשו' מהרי"ט (ח"א סי' מ"ג) כתב, דכשישראל קונה מהגוי פירות שביעית, מותר לו לשלם לגוי מיד. וביאר בתרי אנפי. - חדא, דמכיון שבידיו של הישראל עדיין לא נתפסו הדמים בקדושת שביעית, ממילא לא נתחייב הישראל לשומרם מהפסד, דמה"ט נאסור עליו למוסרם לגוי, ודוקא כשיבואו הדמים לידיו של הגוי יתפסו בקדושת שביעית, והרי הגוי אינו מצווה על שמירת קדושת שביעית,

(שביעית סי' י' ס"ק י"ד) שהוכיח מהירושלמי והגמ' ביבמות הנ"ל שמותר לקנות מהגוי את פירותיו בשביעית. ודקדק החזו"א דגם הרמב"ם (פ"ה משמיטה ה"ג) הזכיר רק את האיסור למכור לגוי פירות שביעית, ולא כתב שאסור לקנות מהגוי פירות שביעית. הרי דס"ל דמותר לקנות מהגוי את פירותיו בשביעית. וע"ש בחזו"א שיישב דברי התוספתא כמ"ש המהרי"ט דמיירי התם כשיש חשש שהגוי מוכר פירות של ישראל.

בתשו' המב"ט דאדרבא עדיף לקנות הפירות מהגוי כדי לאוכלם בקדושת שביעית

וכיו"ב מצינו בתשו' המב"ט (ח"א סי' כ"א) שהוכיח מסוגיא דיבמות הנ"ל שמותר לקנות מהגוי את פירותיו בשביעית. - וע"ש במב"ט שכתב דאדרבא עדיף לקנותם מהגוי כדי לאוכלם בקדושת שביעית.

כשהפירות גדלו אצל הישראל ומכרם לגוי וישראל אחר קנה אותם מהגוי

והנה מש"כ המב"ט והמהרי"ט והחזו"א דמותר לקנות מהגוי פירות שביעית, היינו לאו דוקא פירות שביעית שגדלו אצל הגוי, אלא הוא הדין פירות שביעית שגדלו אצל הישראל, אם עבר הישראל ומכרם לגוי, וכעת הפירות הקדושים נמצאים ביד גוי, מותר לישראל אחר לקנותם מהגוי ולשלם לו דמיהם. - דהלא החזו"א כתב דסוגיא דיבמות קמיירי שהגוי מוכר את פירות שביעית של הישראל, ממילא כשהוכיח החזו"א מסוגיא הנ"ל דמותר לקנות מהגוי פירות שביעית היינו ג"כ לענין פירות שביעית שגדלו אצל ישראל וקנאם הגוי. והא דהישראל הראשון עבר ועשה סחורה בפירות אלו, אי"ז אוסר את הפירות, וכמש"כ החזו"א בקונטרס סדר השביעית (בשביעית סי' כ"ו סק"א) דהעושה סחורה בפירות שביעית אין הפירות נאסרים. - וצ"ל דמש"כ המהרי"ט והחזו"א דהתוספתא שאוסרת לקנות מגוי כשהגוי מוכר פירות של ישראל, היינו דוקא בגוונא שהפירות עדיין בבעלותו של הישראל, והגוי הוא פועל או שליח של הישראל למכור פירותיו, דהו"ל איסור סחורה. אבל אם הגוי קנאם מישראל,

ואנן לא חיישינן לאסור הפירות מטעם שמור בשביעית, דתלינן שהגוי שיקר כדי להשביח מקחו. וכ"כ התוס' בסוכה (ל"ט: ד"ה בד"א כו', בשם ר"ת. וע"ש דרש"י פליג וס"ל דהשמור מותר, ולכן פירש הסוגיא באופ"א. וחזינן דלשיטת רבותיו של רש"י ור"ת, הסיבה לאסור לקנות מהגוי הוא רק שמא הפירות היו שמורים בשביעית, אבל אם אינם שמורים מותר לקנותם מהגוי. (ולשיטת רש"י מותר לקנותם מהגוי גם אם הם שמורים). הרי להדיא דמותר לקנות פירות שביעית מהגוי. - ראיה שניה הוכיח המהרי"ט, מהירושלמי (פ"ב דדמאי ה"א) דאמרין דרבי יהושע בן לוי היה מצוה לנערו "לא תזבין לי ירק אלא מן גינתא דסיסרא", דהיינו שלא יקנה לו ירק בשביעית אלא מגינתו של סיסרא הגוי. וחזינן דשרי לקנות מהגוי את פירותיו בשביעית.

בתוספתא פ"ו דשביעית הי"ב

ויעוי"ש במהרי"ט דמייתי להקשות מהתוספתא (פ"ו דשביעית ה"ב) דמבואר שאסור לקנות פירות שביעית מהגוי, דשינוי התם: "אין מוכרין ואין לוקחין מן הכותי ומן הגוי פירות שביעית". - וכתב המהרי"ט בתחילת דבריו, שתוספתא זו אינה להלכה. - ואח"כ כתב המהרי"ט ליישב, דהתוספתא מיירי בעיר שכולה או רובה ישראל, וחיישינן שמא הפירות הם של ישראל, והישראל עושה בהם סחורה ע"י שנותן לגוי למוכרם, לכן אסור לקנותם מהגוי.

דברי המהרי"ט

וחזינן מדברי המהרי"ט שאסור לקנות ממי שעובר על איסור סחורה. דאין כוונתו מפאת האיסור למסור פירות שביעית לעם הארץ, שהרי נחית לטעם דאסור לעשות סחורה בפירות שביעית. - דיעוי"ש בתשובתו שכתב בזה"ל: "ואם איתא לאותה תוספתא, הכי מתרגמינן אין לוקחין פירות מן הגוי בעיר שכולה או רובה ישראל, שאנו חוששין שלא יהא ישראל מוכר על ידו [על ידי הגוי] ועושה סחורה בפירות שביעית". עכ"ד.

בראיית החזו"א כהמהרי"ט

ובעיקר הך דינא, שהתיר המהרי"ט לקנות מהגוי פירות שביעית, יעוי' ג"כ בחזו"א

שהדמים נתפסים בקדושת שביעית, אסור ליהודי לשלם לו, וכשם שאין מוסרין דמי שביעית לעם הארץ.

אמנם בקונטרס סדר השביעית (מר"ז שפירא, אות ד') כתב בשם החזו"א: "מותר לקנות פירותיו של גוי אצל גוי, ולשלם לו מיד". וכתב ב"דרך אמונה" (פ"ו משביעית ס"ק ל"ז ונ"ד) דהכרעת החזו"א בזה כדעת המהרי"ט הנ"ל (באות ט') בדרך השניה, דהדמים לא נתפסים בקדושת שביעית אצל הגוי.

באיסור הבלעה לצורך סחורה

יב והנה לענין הבלעה, האם מהניא לענין סחורה ספירות שביעית, יעוי' בספר "דרך אמונה" (פ"ח משמיטה ס"ק פ"ח), שכתב דודי מו"ר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א דלא מהני הבלעה אלא לענין שלא יתפסו הדמים בדמי שביעית, אבל לענין איסור סחורה לא מהני הבלעה. - ובציון ההלכה ס"ק קכ"ב ציין מרן שליט"א: "כן שמענו בשם מרן ז"ל".

בתוספתא פ"ק דשביעית ה"טו, ובר"ש פ"ז דשביעית מ"ג

יג והנה ודאי דצריך ליישב לפ"ז הא דשנינו בתוספתא (פ"ק דשביעית ה"טו), חנוני שהיה מבשל ירק של שביעית לא יהא מחשב שכרו מירק אלא מחשב הוא מיין ושמן ושכר בטלה. וכמו"כ מש"כ הר"ש (פ"ז דשביעית מ"ג) שהתיר הבלעה כשמוכר שלו ושל חבירו, דבשל חבירו מותר. ומשמע לכאורה שהותר הבלעה גם לאיסור סחורה. - וצ"ל דהתם מיירי כשאין הבלעה ניכרת כלל, דהיינו שמערב שניהם כאחד, והוי כתשלום על של חבירו. וכדמשמע בסוגיא דבכורות (ל"א:), דבעינן שלא תהא הערמה ניכרת, דבשר אגב עור חשיב הערמה ניכרת.

בביאור פסק החזו"א

יד) אמנם מסתפקא בביאור פסק מרן החזו"א הנ"ל שהביא מו"ר דודי מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א, האם ס"ל לאסור בכל גווי, גם כשאין הבלעה ניכרת כלל. - דיתכן לבאר סברת החזו"א לאסור, דדמי לחנוני השולח מתנות ללקוחות מן השוק, דהיינו שיש להם חובות, לפני החגים, דהו"ל סחורה.

שלא תפקע הקדושה מהפרי, אלא רק שלא יפסיד את הפירות.

דעת הר"ש סירלא דישלם לגוי בהבלעה

י ודעת הר"ש סירלאו בירושלמי (פ"ט דשביעית ה"ו, ד"ה לענין קנייתו כו'), דבקניית פירות שביעית מגוי נתפסים הדמים בקדושת שביעית ביד הגוי. - ולכן כתב דצריך לשלם לגוי בהבלעה כדי שלא יתפסו הדמים בקדושת שביעית. - ואם אי אפשר בהבלעה ישלם לו כרגיל, ואח"כ יחלל את המעות שמסר לגוי, על דבר מאכל שבביתו.

קושיית החזו"א ע"ד הרש"ם

והנה במש"כ הר"ש סירלאו דמותר למסור פירות שביעית לגוי על דעת לחללן, תמה החזו"א (בשביעית סי' כ"ה סק"ד) בזה"ל: "ומ"מ נראה דאסור למסור (דמי שביעית לעם הארץ) לכתחילה על סמך שיחלל, דדילמא יפסע או יאנס ולא יחלל, ועוד שאם כולם ימסרו ואח"כ יחללו, ודאי יארע מכשולים והרבה יפשעו והרבה ישכחו וישתכח עיקר האיסור מישראל. וברייאת הכי משמע, דקתני אין מוסרין כו' ואם מסר כו', הרי דלכתחילה אין מוסרין על מנת לחלל. ומאד תמוהין דברי מהר"ש סירלאו ז"ל שביעית (פ"ט ה"ו, ד"ה לענין קנייתו) שהתיר לכתחילה למסור דמי שביעית לעם הארץ על מנת לחללן אח"כ, ואין להקל בזה כלל". עכ"ד החזו"א.

דעת השל"ה שלא לקנות פירות מהגוי

והשל"ה (בשער האותיות, דיני שביעית) כתב כדברי הרש"ם, דבקניית פירות שביעית מגוי נתפסים הדמים בקדושת שביעית. ולכן אסר השל"ה לקנות פירות שביעית מהגוי בדמים, שמא אח"כ יגיעו הדמים הללו לידי ישראל. - והתיר השל"ה לקנות מהגוי ולשלם לו בשר תמורת הפירות, דבבשר אין חשש שמא זה יגיע אח"כ לידי ישראל. וסיים השל"ה בזה"ל: "וכן שמעתי שאנשי מעשה פה בירושלים היו נוהגין כן שלא לקנות מהגוי". עכ"ד.

דעת החזו"א

יא ובחזו"א (בשביעית סי' י" ס"ק י"ד) נסתפק האם בקניית פירות שביעית מהגוי נתפסים הדמים בקדושת שביעית, או לא. - ולהצד

לכן אין איסור למוסרם לגוי. [והאיסור למסור דמי שביעית למוכר עם הארץ, אפילו כשעדיין לא נתקדשו הדמים בידי הלוקח, ולא נצטווה עדיין הלוקח לשומרם בקדושת שביעית, היינו משום איסור לפני עור, שמכשיל את המוכר עם הארץ שלא ינהג בהם קדושת שביעית, וכמ"ש רש"י בסוכה (ל"ט). ד"ה אסור כו', ע"ש]. - ועוד טעם ביאר המהרי"ט, דכשישראל קונה פירות שביעית מגוי, ומשלם לו, אין הדמים נתפסים בקדושת שביעית, ושפיר מותר לשלם לגוי מיד. ונימוקו, עפ"ד הגמ' בנדרים (ס"ב:) ובכורות (נ"י). וע"ז (נ"ב:), דקאמר רבי אושעיא ביקשו לגנוז כל כסף וזהב שבעולם מפני כספה של ירושלים, עד שמצאו לו מקרא מן התורה שהוא מותר, שנאמר ובאו בה פריצים וחיללוהו (יחזקאל ז' כ"ב) כיון שפרצום נעשו חול. והיינו דכשבא דבר הקדש ליד גוי נעשה חולין. וא"כ כ"ש בקניית פירות שביעית מגוי דאכתי המעות אינם קדושים קודם שבאו לידו של הגוי, ודאי שלא נתפסת בהם קדושה כשבאים ליד הגוי.

והנפק"מ בין ב' הטעמים שכתב המהרי"ט, הוא בגוונא שיש ביד ישראל מעות שכבר נתקדשו בקדושת שביעית האם מותר לו למסרם לגוי. - דלטעמא קמייא דנקט המהרי"ט הנ"ל, אסור למוסרם לגוי, כיון שכבר נתחייב הישראל לשומרם מהפסד. - אבל לטעמא בתרייתא הרי כשיגיעו המעות להגוי ייצאו לחולין, וממילא מותר למוסרם לגוי, דאי"ז נחשב הפסד לשביעית מה שגורם שתתחלל הקדושת שביעית, שהרי מותר להפקיע מפירות שביעית את קדושתם, דדוקא להפסידם אסור. - וכדחזינן דפירות שעומדין לצבע מותר לעשות מהן צבע בשביעית, ואע"פ שבשעת צביעת הבגד פוקעת הקדושה מהצבע, כמ"ש ה"כסף משנה" (פ"ז משמיטה ה"ג), וכ"מ בשיטמ"ק בב"ק (ק"א), ויעוי' עוד ב"תפארת ישראל" (פ"ה דשביעית מ"א, בועז סק"א). והרי ההנאה מהצבע תהיה רק אח"כ כשילבש את הבגד, וכמ"ש התוס' בב"ק (ק"א): ד"ה שהנאתן כו', ופקע קדושתו מקודם, בהכרח שאין דין לשמור

בדין קדושת שביעית ואיסור ספיחים

האם ספיחים אסורים בהנאה

ודין שאר הנאות מותר בספיחים, כמ"ש ב"שער המלך" (פ"ד משמיטה ה"ב), ובספר "מקדש דוד" (סי' נ"ט ס"ג) האריך בזה מכמה דוכתי. - אכן בחזו"א (שביעית סי' ט' ס"ו, וסי' כ"ו סדר השביעית אות א' ו') כתב שאסור ליתן ספיחין לבהמה חוץ מתבן שמותר ליתן לבהמתן. ויעו"ל בספר "דרך אמונה" (פ"ד משמיטה, ציון ההלכה ס"ק כ"א) שצ"ע שהר"ש סירלאו נקט שמותר ליתן ספיחין לבהמה. - וע"ל בחזו"א (שביעית סי' ט' ס"ד) שאסור לזרוע ספיחין. ובספר "דרך אמונה" (פ"ד משמיטה, ציון ההלכה ס"ק כ"ב) הוסיף דהכי מוכח בירושלמי (פ"ק דכלאים ה"ט). - ובספר "דרך אמונה" (פ"ד משמיטה ס"ק ט"ו) כתב דספיחי שביעית שחימצו בה עיסה העיסה אסורה, וכדאיתא בירושלמי (פ"ב דערלה ה"ח).

ויעו"ל ש"ש ב"דרך אמונה" (פ"ד משמיטה, ציון ההלכה ס"ק כ"ג) שהחזו"א הורה לאחד שהתארח אצל מי שאינו נזהר מספיחין ובישלו בקדרה שבישלו בה ספיחין, שאם הכלי אחר מעת לעת לא נאסר התבשיל בדיעבד, וכל זה בשעת הדחק אבל לכתחילה צריך הגעלה. - ואם בישלו בכלי פירות שביעית שאינן ספיחים, ואחר כך תוך מעת לעת בישלו בו דברים אחרים, טעם שביעית הבלוע בכלי הוי כנפסד, מאחר שאי אפשר לעשות עמו שום דבר, וממילא התבשיל שנתבשל אחריו אין בו קדושת שביעית ולא דיני שביעית.

דין איבוד ספיחים

ובחזו"א (שביעית סי' ט' ס"ז) כתב דמצוה לעקור ספיחי שביעית. - ולאחר שעקרו מספק"ל להחזו"א האם אסור לאבדן בידים, מכיון שיש בהם קדושת שביעית, או דמותר לאבדן בידים מכיון שאסרום חכמים. וכתב שיניחם עד שירקבו.

ובחזו"א (שביעית סי' ט' ס"ק י"ח) כתב שאם יש חשש שיבואו בהן לידי תקלה, דהיינו שיבואו לאוכלן, מותר לקבור את הספיחים, ואין בזה משום מפסיד פירות שביעית. וכמ"ש ב"דרך אמונה" (פ"ד משמיטה ס"ק כ"ו, ובס"ק מ').

בביאור הנטה

ג) וביאור חנטה, נחלקו קמאי. דעת הר"ש והתוס' דמיד שנופל הפרח בעודו בוסר, דהיינו השלב שבו ניכר הפרי לאחר נשירת הפרת. ודעת הרמב"ם (פ"ד משמיטה ה"ט) דחנטה היינו שליש גידול הפרי, כמ"ש המהר"י קורקוס (שם), ובחזו"א (שביעית סי' ט' ס"ק י"ז). - ויעו"ל ב"דרך אמונה" (פ"ד משמיטה ס"ק ס"ד).

דין ירקות השדה, ואיסור ספיחים

ד) והנה ירקות שגדלו בשנת השמיטה אצל יהודים בארץ ישראל, יש בהם שני דינים. - אחד, קדושת שביעית, כמו בפירות. - ועוד, איסור ספיחים. דהיינו שהירקות אסורים באכילה לעולם. שכך גזרו על ירקות שהדרך לזורעם בגינות מידי שנה בשנה, שאפילו אם נזרעו קודם השמיטה, ולא עבדו בהם עבודות האסורות בשמיטה, וכן אפילו אם גדלו מאליהם, מ"מ מכיון שגדלו בשמיטה הרי הם אסורים באכילה לעולם, מפני עוברי עבירה שזרעו בשמיטה, וכשהירק גדל הם אומרים שזרעוהו קודם השביעית, או שגדל מאיליו. ולשון ספיחים, היינו שנספח וטפל, שגדל מאליו.

ובפירות האילן, לא אסרו חכמים את הפירות הגדלים מאליהם, מכיון שאין זורעין אותם בכל שנה כירק.

כננות אינם בכלל גזירת ספיחים

ובספר "דרך אמונה" (פ"ד דשמיטה ס"ק כ') כתב בשם החזו"א, שבננות אע"פ שדינם כירק לענין ערלה, ולענין ברכת בורא פרי האדמה, מ"מ אינם בכלל גזירת איסור ספיחים וכיו"ב כתב בספר "ארחות רבינו". - ובטעמא דמילתא מצינו תרי אנפי. חדא י"ל דמכיון שאין דרך לזרועם בכל שנה אלא פעם אחת בכמה שנים, הרי הם כאילן לגבי ספיחים. ועוד טעם אחר י"ל דמכיון שאינו מוציא פירות בשנה ראשונה לנטיעתו, אלא רק לאחר שנה ומחצה, אינו בכלל הגזירה.

ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכל

(ויקרא כ"ה, ז).

פירש"י, ולבהמתך ולחיה. אם היה אוכלת, בהמה לא כל שכן שמוזנותיה עליך, מה תלמוד לומר ולבהמתך, מקיש בהמה לחיה, כל זמן שחיה אוכלת מן השדה, האכל לבהמתך מן הבית, כלה לחיה מן השדה, כלה לבהמתך מן הבית. (תורת כהנים פרשה כ"ה פיסקא ט"ו).

דין פירות האילן שגדלו בשנת השביעית

א) והנה נבאר דין קדושת שביעית, ודין איסור ספיחים. - דפירות האילן שגדלו בשנה השביעית אצל יהודים בארץ ישראל, יש בהם קדושת שביעית, והם הפקר, ואסור לאבדם, ואסור לסחור בהם, וצריך לבערם כשכלה מין זה מהשדה.

דין פירות שנכנסו משישית לשביעית, ושיצאו משביעית לשמינית

ב) ודין פירות האילן שהתחילו לגדול בשנה השישית והמשיכו לגדול בשנה השביעית, או שהתחילו לגדול בשנה השביעית והמשיכו לגדול בשנה השמינית, הקובע לנהוג בהם שמיטה הוא זמן החנטה. שאם הפרי חנט בשנה שישית, קודם אחד בתשרי של שביעית, אין בו קדושת שביעית אע"פ שנלקט בשביעית. וכן אם חנט בשמינית, לאחר אחד בתשרי של שמיני, אין בו קדושת שביעית. - ואם הפרי חנט בשביעית, בין אחד בתשרי של שביעית לאחד בתשרי של שמינית, יש בו קדושת שביעית אפילו נלקט בשמינית.

ובחזו"א (שביעית סי' ז' ס"ק י"ג ט"ז) כתב, דאע"פ דלענין הפרשת תרומות ומעשרות הקובע הוא ט"ו בשבט, אם הפרי חנט קודם ט"ו בשבט או לאחר ט"ו בשבט, מ"מ לענין דיני שביעית העיקר הוא אחד בתשרי. וע"ל בספר "דרך אמונה" (פ"ט משמיטה ה"ט, בביאה"ל).

שביעית ואיסור ספיחים אזלינן בירק בתר רוב גידולו. [ובחזו"א (שביעית סי' ט' סק"ג) הקשה על דבריהם, שהרי פשוט הסוגיא בר"ה (י"ד): משמע דבירק אזלינן בתר לקיטה לכל דבר בין למעשר בין לשביעית, וכדעת הר"ש. ועוד דבירושלמי (פ"ב דשביעית ה"ה) איתא להדיא דאפילו לענין שביעית אזלינן בירק בתר לקיטה].

ירקות שיש בהם קדושת שביעית ואין בהם איסור ספיחים

1) נמצינו למדין, דלשיטת הר"ש, וכן לשיטת הרמב"ם לפמ"ש בחזו"א, איכא גוונא שהירקות קדושים בקדושת שביעית, ואין בהם גזירת ספיחים. והיינו להרמב"ם לפמ"ש בחזו"א, בגוונא שנגמר בישולו בשישית, ולא צמח כלל בשביעית אלא רק נלקט בשביעית. ולשיטת הר"ש, אפילו בגוונא שגדל הרבה בשביעית, רק שהתחיל לצמוח בשישית.

וכבר כתב הרמב"ם (פ"ד משמיטה ה"ג) דאיכא עוד גוונא בירקות שיש בהם קדושת שביעית, ואין בהם איסור ספיחים, והיינו בירקות שאין דרך רוב בני אדם לזרעם, שלא גזרו בהם חכמים גזירת ספיחים. - וכמו כן כתב שם הרמב"ם (פ"ד משמיטה ה"ד) דירקות שגדלו בארבע שדות שאין דרך בני אדם לזרוע בהם, כגון שדה בור, שדה ניר, שדה כרם, ושדה זרע, לא גזרו בהם גזירת ספיחים. וביאר החזו"א (שביעית סי' י' סק"ו) שבארבעה שדות אלו לא גזרו בספיחים העולים מאליהם, אבל אם זרע בידיהם, נאסרו הגידולים באיסור ספיחים.

וכתב הרמב"ם (פ"ד דשמיטה הכ"ו) שירקות שגדלו במקום שכבשוהו עולי מצרים, ולא כבשוהו עולי בבל, אין בהם קדושת שביעית, ואין גזירת ספיחים. וכ"כ החזו"א (בסדר השביעית בס"י כ"ו אות ד). - והוסיף החזו"א שאפילו הגדל בעבר הירדן יש בו קדושת שביעית ואין בו איסור ספיחים.

וברמב"ם (פ"ד משמיטה הלכה כ"ט) כתב דגוי שגידל ירקות בארץ ישראל, לא גזרו חכמים בזה איסור ספיחים. - וביאר החזו"א (סי' ט' סק"יז, וסי' ג' סק"ג כ"ה, וסי' כ' סק"ז) דאין בהן איסור ספיחים ומותרים באכילה, אבל ודאי שקדושים בקדושת שביעית, וכדעת המבי"ט.

אזלינן בירק בתר תחילת גידולו, שאם היה בשישית אין בו איסור ספיחים, ואם היה בשביעית יש בו איסור ספיחים.

דברי החזו"א

ובגדר תחילת הגידול, נקט החזו"א דהיינו שהעלין של הצמח התחילו לצאת מעל פני הקרקע. - והחזו"א (שביעית סי' ט' סק"יז, ובס"י כ"ג סק"ה, ובסדר השביעית בס"י כ"ו אות ו', ובקונטרס סדר השביעית אות ב') הכריע למעשה כשיטת הר"ש, שכשתחילת גידולו של הירק היה בשישית אין בו איסור ספיחים.

ביאור דברי החזו"א

ובביאור סברת החזו"א דסגי ביציאת העלין של הצמח מעל פני הקרקע, שלא יהיה בו איסור ספיחים לשיטת הר"ש דנקטינן כוותיה, היינו משום שעל ידי שהעלין התחילו לצאת מעל פני הקרקע, א"כ הירק היוצא אחר כך הוא כפרי אילן היוצא מהעץ, שלא גזרו בו ספיחים. דגזירת ספיחים היא רק על ירק היוצא מחדש מהקרקע בשביעית, אבל עליו שכבר יצאו מהקרקע מערב שביעית, ובשביעית הוציאו ירק לאכילה, דמיא לאילן שקיים מערב שביעית, ובשביעית הוציא פירותיו, שלא גזרו בזה גזירת ספיחים, ויעו"ל בחזו"א (שביעית סי' כ"ב סק"ב) יסוד הדברים.

שיטת הרמב"ם

והרמב"ם (פ"ד משמיטה ה"ב) ס"ל דלענין קדושת שביעית אזלינן בתר לקיטה ממש, ופליג ע"ד הר"ש דסגי בגמר בישול. ולענין שיהיה בזה איסור ספיחים, כתב החזו"א (שביעית סי' ט' סק"ג ו"ז) דשיטת הרמב"ם דדוקא אם צמח קצת בשביעית אסור. - ולשיטת הרמב"ם, רוב הירקות הנמכרים בחנויות בזמנינו, אם נלקטו בשביעית, ואפילו בתחילת השביעית ממש, יש בהם איסור ספיחים, שהרי הם גדלו מעט בשביעית, כמ"ש החזו"א (בשביעית סי' ט' סק"ג).

שיטת התוס' בקידושין ב' ע"ב

ושיטת תוס' בקידושין (ב': ד"ה אתרוג כו', דהן לענין קדושת שביעית והן לענין איסור ספיחים אזלינן בתר רוב גידול. - ע"ש שכתבו דדוקא לענין הפרשת תרומות ומעשרות אזלינן בירק בתר לקיטה, אבל לענין קדושת

ובעיקר חקירת החזו"א (שביעית סי' ט' סק"ו) הנ"ל, האם מותר לאבד ספיחין בידיים כיון שחכמים אסרום באכילה, העיר ב"דרך אמונה" (פ"ד משמיטה ה"ח, בביאוריה"ל ד"ה אלא כו') דמדפרין במנחות (פ"ד). איך אפשר להקריב העומר בשביעית מספיחין, והכתיב לאכלה ולא לשרפה. ולכאורה מאי קושיא, הרי כיון שחכמים אסרו ספיחין מותר להפסידו. ותירץ בד"א דמשמע לגמ' דגם לפני שאסרו ספיחין היו מקריבין. וכן משמע קצת מדהוצרכו לשמור ספיחין שלא יקחו, ואם מיירי שכבר אסרו ספיחים למה יקחום, הרי אסורין. ודוחק לומר שאסרו משום הרשעים. וצידד לומר דמכיון שיש הנאות המותרות בספיחין נטלוהו משום הנאות אלו. והוכיח בד"א מדמשני אמר קרא לדורותיכם אלמא דבדאורייתא מיירי.

ירקות שנכנסו משישית לשביעית

ה) והנה ירקות שנכנסו משנה שישית לשביעית, ונלקטו בשביעית, מצינו שלשה שיטות בקמאי, היאך דינם לענין קדושת שביעית, ולענין איסור ספיחים.

שיטת רש"י בקידושין ב' ע"ב

דבהא דאיתא בר"ה (י"ד): דבירק אזלינן בתר לקיטה, לענין הפרשת תרומות ומעשרות. פרש"י בקידושין (ב': ד"ה בג' דרכים כו', דהוא הדין לענין שביעית אזלינן בירק בתר לקיטה.

שיטת הר"ש ברש"י, אלא דשיעור לקיטה הוא גמר בישולו

ושיטת הר"ש (פ"ו דשביעית מ"ד, ופ"ט מ"א) כרש"י, דגם לענין שביעית אזלינן בירק בתר לקיטה, רק שכתב הר"ש דהן לענין תרומות ומעשרות, והן לענין שביעית אין הכוונה לקיטה ממש, אלא היינו גמר בישולו, שאם נגמר בישולו בשנה השישית אין בו קדושת שביעית אע"פ שנלקט בשביעית. [ובחזו"א (שביעית סי' ט' סק"א ו"ז) כתב דהר"ש מודה דמדרבנן יש בו קדושת שביעית כשנגמר בישולו בשישית ונלקט בשביעית]. ואם נגמר בישולו בשנה השביעית יש בו קדושת שביעית. - ועוד כתב הר"ש, דדוקא לענין קדושת שביעית אזלינן בירק בתר לקיטה, דהיינו גמר בישולו. אבל לענין איסור ספיחים

**ירקות שהתחילו לגדול
בשביעית ונלקטו בשמינית**

ז והנה ירקות שהתחילו לגדול בשביעית ונלקטו בשמינית, דינם תלוי בשלש שיטות הנ"ל. - לשיטת הר"ש אם נגמר בישולם בשביעית יש בהם קדושת שביעית ואיסור ספיחים לעולם, ואם נגמר בישולם בשמינית הרי הם כגידולים של שנה שמינית ואין בהם קדושת שביעית ולא איסור ספיחים. - לשיטת הרמב"ם, מכיון שנלקטו בשמינית הרי הם כגידולים של שנה שמינית ואין בהם לא קדושת שביעית ולא איסור ספיחים, אע"פ שלא צמחו כלל בשמינית ורק נלקטו בשמינית. - לשיטת התוס' בקידושין הנ"ל, תלוי אם רוב גידולם היה בשביעית, בכה"ג יש בהם קדושת שביעית ואיסור ספיחים, ואם רוב גידולם היה בשמינית הרי הם נחשבים גידולים של שנה שמינית ואין בהם לא קדושת שביעית ולא איסור ספיחים.

בגזירת ספיחים

אמנם שנינו במתני' (פ"ו דשביעית מ"ד) שהוסיפו חכמים עוד גזירת איסור ספיחים נוספת, ואסרו בתחילת שנה שמינית אפילו את הירקות הנ"ל שנחשבים כגידולי שנה שמינית. לפ"ד הר"ש הנ"ל, כשנגמר בישולם בשמינית, להרמב"ם כשנלקט בשמינית, ולהתוס' בקידושין כשהרוב גדל בשמינית. - והיינו משום דמכיון שהתחילו לגדול

בשביעית אסרום, כמ"ש הרמב"ם (פ"ד משמיטה הלכה ה').

באיסור בשנה השמינית

והנה איסור זה שאסרו חכמים את הירקות שגדלו בשביעית ויצאו לשמינית, אינו איסור לעולם, אלא אסורים בשמינית רק עד שיעשה כיוצא בהן בהיתר או עד חנוכה, כמ"ש הרמב"ם (פ"ד משמיטה ה"ו), וע"ש ב"דרך אמונה" (ס"ק מ"א).

**ירקות של גוי היוצאין
משביעית לשמינית**

וירקות אלו היוצאין משביעית לשמינית, הרי הם גם קדושים בקדושת שביעית, ויש בהם דין ביעור, ואיסור סחורה, בנוסף לגזירת ספיחים. וכשיגיע חנוכה, או כשיעשה כיוצא בו פוקע מהם קדושת שביעית, וחובת ביעור, ואיסור ספיחים. כמ"ש החזו"א (שביעית סי' ט' ס"ק י"ג ט"ז ו"ז), ובספר "דרך אמונה" (פ"ד משמיטה ס"ק ל"ט). - וכתב החזו"א שם, שאפילו ירקות של גוי היוצאין משביעית לשמינית שאין בהם איסור ספיחים כלל, וכן הגדל באותם ארבעה שדות שאין בהם איסור ספיחים, מ"מ יש בהם קדושת שביעית מדרבנן, עד חנוכה, או עד שיעשה כיוצא בהן בהיתר בשמינית, וכמו בירקות של ישראל. וכ"כ בספר "דרך אמונה" (פ"ד משמיטה ס"ק ר"ח), עפ"ד החזו"א (שביעית סי' ט' ס"ק י"ז). - וזהו

דוקא להחזו"א דפסק כהמבי"ט שיש קדושת שביעית בפירות של גוי הגדלים בשביעית. אבל להב"י דס"ל שאין קדושת שביעית בפירות של גוי הגדלים בשביעית, ממילא אין קדושת שביעית בירקות של גוי היוצאין משביעית לשמינית.

**במעם גזירת קדושת שביעית
בפירות שביעית שיצאו לשמינית**

ח) ובמה שהוסיפו לגזור קדושת שביעית ואיסור ספיחים גם בירקות היוצאין משביעית לשמינית, כתבו התוס' בקידושין (ב': ד"ה אתרוג כו', ובפסחים (נ"א): ד"ה כל כו', דזהו מחשש שמא אנשים יראוהו שאוכל ירקות בתחילת שנה שמינית, ויסברו שזהו מהנלקט בשביעית ויבואו עפ"ז להתיר ירקות שנלקטו בשביעית, והם אסורים באיסור ספיחים, ולכן אסרו חכמים את הירקות היוצאין משביעית לשמינית עד שיעשה כיוצא בו בשמינית, שכשיראוהו אוכל יתלו שזהו מהנלקט בשמינית בהיתר. - וגדר האיסור הוא, שעל ידי שיראו שאוכלים ירקות בתחילת שנה השמינית, יחשבו שירקות שנלקטו בשביעית מותרים בשמינית, ולכן בשמיטה הבאה ילקטו ירקות וישמרום לשנה השמינית. וכמ"ש בחזו"א (שביעית סי' ט' ס"ק י"ג).

קנין גוי במשיכה או בכסף

וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך וגו' (ויקרא כ"ה, י"ד).

**בדברי השו"ע והרמ"א
ביו"ד סי' ש"כ ס"ז**

א) הנה בשו"ע י"ד (סי' ש"כ סעיף ו') כתב: "בזמן הזה מצוה לשתף עם הגוי קודם שיצא לאויר העולם כו', והקנין יהיה שיקבל פרוטה מהגוי ויקנה לו המקום שהבהמה עומדת שם והמקום יקנה לו חלק באם". והרמ"א הוסיף:

"או שיקבל מעות מן העובד כוכבים, וימשוך הבהמה לרשותו או לסימטא, דאז משיכה קונה לו עם המעות". - וזהו פלוגתא דרש"י ור"ת.

בדברי התוס' בע"ז ע"א ע"א

ב) והיינו דנחלקו רש"י ור"ת אם גוי קונה במשיכה או בכסף, וכתבו התוס' בע"ז (ע"א). ד"ה רב אשי כו', בזה"ל: "והרוצה לחוש לדברי רש"י ור"ת, המקנה בהמה לנכרי לפוטרה מן הבכורה, צריך שיתן הנכרי כסף, וגם משיכת הנכרי בסימטא או לרשות נכרי שהוא שלו,

ואם אין לו רשות מקנה לו הישראל חדר בביתו, והנכרי ינעול ויפתח דבהכי קני ליה, ואחר כך ימשוך הנכרי הבהמה לאותו חדר". וכ"כ הרא"ש (שם) והטור ביו"ד (בסי' ש"כ).

בתשו' "נחלת שבעה"

ג) והנה בתשו' "נחלת שבעה" (סי' ל') נקט המהר"ש קאדניבר, דהביאור בדברי התוס' שם הוא מדין קנין אגב.

דעת ה"קצות החושן"

אולם ה"קצות החושן" (בסי' קצ"ד סק"ג) כתב דהוא מתורת חצר. - דאין לומר דהיינו מקנין אגב, לפמ"ש"כ התוס' בב"ב (י"ב). ד"ה אנא כו'

ביאור דברי הטור

וביאר הדרישה: "נראה דלא כתב כן אלא למאן דאמר דס"ל דגוי מישראל או איפכא קונה מטלטלין בנתינת המעות, ובא ללמדנו דאף שכשקנה השדה לא סגי בנתינת הכסף אף שקנה בו השדה מדין תורה, משום דלא סמכה דעתיה דישראל עד שינתן לו שטר עם נתינת כסף, היינו דוקא שהוא עומד במקומו חוץ לבית, ושייך לומר ביה שהגוי אנס. משא"כ מטלטלין העומדים להיות שמורים בבית לאחר קנייתן דסמכה דעתיה בנתינת הכסף בלא שטר ומיניה נלמד להלכה, דלמאן דאמר שגוי מישראל קונה דוקא במשיכה, דסגי במשיכה ואין צריך שטר. - וקיצר כאן וסמך אמה שכתב לקמן בריש סימן קצ"ח, דקנין ישראל מישראל דבר תורה הוא בכסף, דמיניה נלמד דבגוי קונה במשיכה דוקא, וכדילפינן ממה שכתוב מיד עמיתך כנזכר לעיל, ולא נקט בלשונו כאן כסף אלא משום דאיירי לפני זה בקניית שדה בכסף". עכ"ד הדרישה.

אדם מהני זהו רק משום חצר, כדאמר' ב"מ (ט:), היינו משום שהתם מיירי שלא מדעתו, ובכהאי גוונא לא מהני מתורת הגבהה, אלא מתורת חצר בלבד.

שיטת הרשב"א דכסף קונה בגוי

ז) הטור בחו"מ (סי' קצ"ד ס"א) הביא מהרשב"א בחידושו לב"ב (נ"ד:) ד"ה והקשה הראב"ד כו', דכסף קונה בגוי.

ביאור הדרישה

וע"ש בדרישה בחו"מ (בסי' קצ"ד סק"א) שכתב: "הא דפשט ליה דקונה כסף בגוי, אע"ג דרבי יוחנן ס"ל דלא קני ישראל מגוי, ולא גוי מישראל בכסף כי אם במשיכה, וכוותיה פסקו הר"ף (ב"מ כ"ח ע"ב מדפי הר"ף) והרא"ש (פ"ד דב"מ ס' ח', ובכורות פ"ב ס' א') והרמב"ן (בהל' בכורות רפ"ב). אלא שהרשב"ם (ב"ב נ"ד: ד"ה אסתלק) ורש"י (קידושין י"ד: ד"ה הואיל, ובכורות ג': ד"ה קנין) פסקו כריש לקיש דס"ל דגוי מישראל או איפכא קונה דוקא בכסף, ושניהן דרשוהו ממה שכתוב (ויקרא כ"ה י"ד) או קנה מיד עמיתך, דלמדו מזה מה שקונה בו ישראל מישראל אינו קונה גוי מישראל או איפכא לכל מר כדאית ליה בפרק ב' דבכורות דף י"ג ע"ש. מ"מ כו"ע מודים דגוי קונה "קרקע" מישראל בדין תורה בכסף, וכמו שכתוב באברהם (בראשית כ"ג ט"ו י"ח) שקם לו השדה בכסף שנתן לעפרון, וכמו שכתבו התוספות בפ"ק דקידושין (ב' א' ד"ה וכסף) עיי"ש". עכ"ד הדרישה.

גוי שמכר קרקע לישראל וקיבל מעות קודם כתיבת שטר

ז) ואמנם הטור בחו"מ (בסוף סימן קצ"ד) כתב לענין גוי שמכר קרקע לישראל, וקבל המעות קודם שכתב לו השטר, דאותה השדה היא הפקר, וכל הקודם והחזיק בה זכה, דהיינו דוקא בקרקע ולא במטלטלין.

דברי הטור

דהנה ז"ל הטור: "וכל זה לא איירי אלא בקרקע, שאין דעת הלוקח לקנות אלא בשטר, אבל במטלטלין קונה בנתינת המעות".

והרא"ש (פ"ק דב"ק סי' י"ד) דקנין אגב אינו אלא מדרבנן, והרי הב"י באהע"ז (סי' כ"ח) הביא מרבינו ירוחם (נתיב כ"ב ח"א) דקנין דרבנן לא מהני לדאורייתא ואם כן בקדושת בכור דהוא איסור תורה לא פקע על ידו קנין דרבנן. - ואפילו לפי מה שכתב הב"י באהע"ז שם דשפיר מהני קנין דרבנן לדאורייתא, אכתי יש לחוש לדברי הלבוש בחו"מ (בסי' ס"ו סעיף כ"ה) והסמ"ע (שם סק"א), דגוי אינו קונה בקנין דרבנן, אם כן בקנין אגב קרקע דאינו אלא דרבנן, אפשר דגוי אינו קונה.

ראיית הקצות החושן

ויעוי"ש ב"קצות החושן" שכתב, דנראה ראייה ברורה דמהני תורת חצר בגוי, מהא דאמרין בע"ז (ע"א:) בהא דאמר רב להנהו מוכרי יין דכשימכרו יין לגוי יטלו קודם הכסף מהגוי ואח"כ ימזגו לגוי היין, דאם לאו הכי הוי יין נסך ברשותיהו וכי שקילתו דמי יין נסך שקילתו. ופריך דאמאי הוי יין נסך, והרי כי מטא לאורא דמנא קניא, ויין נסך לא הוי עד דמטי לארעיתיה דמנא. ע"ש. - והקשה ה"קצות החושן" דכיון דכליו של אדם אינו קונה אלא מתורת חצר, וכמש"כ בשיטמ"ק ב"מ (ט:), בהא דפריך, ואי אמר ליה קני מי קני והא חצר מהלכת היא, בזה"ל: "שמע מינה דכליו של אדם מדין חצר הוא דקונה, דאי לא מאי פריך מחצר מהלכת, דילמא כליו שאני". עכ"ל. - וכיון דכליו מתורת חצר, ובגמ' פריך בפשיטות גבי גוי דתקני כליו, א"כ מוכח דיש חצר לגוי. - ועל ב"נתיבות המשפט" (בפתיחה לסי' ר'), מש"כ ע"ד ה"קצות החושן".

דברי הרמב"ם בפירוש המשנה פ"ה דמע"ש מ"ז

ד) וביסוד הראיה, יעוי' ברמב"ם בפירוש המשניות במעשר שני (פ"ה מ"ז), דהא דשוכר את מקומו מהני מדין משיכה. - ולפי זה כשהגוי קונה החצר, חשיב כמושך את מה שיש בחצר ומהני אף בגוי.

ביאור ח"אור שמח

ה) ויעוי' ב"אור שמח" (פ"א ממכירה), שכתב באופ"א, דשאני כליו של אדם דקונה גם מדין הגבהה, ולכן מהני גם בגוי. והא דכליו של

חקרי משפט

עמותה לחקר המשפט היהודי

(ע"ר) מס' 580442473

לעמותה אישור מס הכנסה

לפי סעיף 46

לפקודת מס הכנסה.

משרד:

רח' הרב קוטלר 21 ב"ב,

טל/פקס: 03-5785091

דוא"ל:

chekermishpat@gmail.com

Chikrei Mishpat Institute

Office: 21 Harav Kotler St.

Bney Brak

Tel / fax: 03-5785091